

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ИЗЛАЗИ ТРИПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ ШЕСДЕСЕТ ГРОША ГОДИШЊЕ.

ГОДИНА

4

1867

ВОЈИН

БРОЈ

28

1. Октомб.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ

изд. и уређ. Драгашевић официр.

Нешто о садашњој пољској фортификацији. — Стројна правила према тактици. — Образованост народна стоји у тесној свези са његовим савршенством у уметности ратној.

НЕШТО О САДАШЊОЈ ПОЉСКОЈ ФОРТИФИКАЦИЈИ.

(Продужење.)

Да би се умалила нишана површина, то ће се — кад се може — постројење укопати и употребити грудобрани на форму гласије, уколико подају довољно сигурности у локалном односу и гледаће се, да се шанчеви свагда тако наместе, да неби нужно било да се, због директног заклона задњих или унутрашњих простора, прекорачи нормална висина грудобрана, а у случајима, где узвишица задњег простора у шанцу теорично захтева, да се грудобран начини виши од 6 стопа, ваља задржати нормалну висину, задњи простор одкопати и добивену земљу употребити за ојачање грудобрана.

Висине грудобрана, које зависе од положаја владајућих точкака, врло су алтериране увећањем даљина пуцања, на којима још могу да дотуре и дејствују топови, ражете и пушке. Што су се досад морали да дефилију шанчеви противу точки,

Уз овај бр. иде и други лист са сликама Шасп. пушке.

које би се могле на 4—500 посетити само пешацима, а на 6—700 корака само вештим стрелцима, и што се је морало заклонити од точки, које дозвољавају, да се јоште и на удаљењу од 1200 до 1500 корака могу да наместе већи топови, то се сада морају сва ова одстојања да удвоје.

Кад се помисли, да ракетска и брдска оруђа, као и жљебасти пољски топови, терају до великих даљина и да су врло портативни те се с тога могу да наместе на највишим точкама, онда ваља гледати, да се при намештају шанчева, што је могуће више, приближи њихов хоризонт ниву владајућих точкака, и да и саме ове доминирајуће точке поседнемо. Карактеристика је новог даљног дејства, да су код позиција на висинама штете мање, које су пређе биле при пуцању са глатким топовима с висина у долину. Те с тога се сад могу да изберу више позиције и без тих техничких артилеријских обзира. Но будући да је „видети и згађати, а сам бити незгођен“ свагдашње старање при намештању шанчева, и поцем испуњење овога напштења сајужава оба захтевања: увећање борних сила и осигураност од пуцања, то је наравно преко потребно, да се шанчеви у земљу усеку, особито на вишим позицијама.

Али и умалење видљиве висине грудобрана (висине под хоризонтом) излаже шанац увећаном дејству шрапнела, само ако му горња површина непревазиђе хоризонт претеће позиције за нешто приметно.

Из чега излази, да је у равници употреба усечених грудобрана јако спречена, те с тога се или мора да употреби нормалан профил, неизкључујући ни саму пробитачност надвишујућег, а може се та препона још и да одклони насадом бонета. Но ће се бонетовање радије избегавати, јер се њиме не само увећавају нишане висине, него ће се јоште и непријатељу марковати особито нападне тачке. Код малих шанчева, где се морају да праве кратки бонети, биваће одма и срушени, а спречавају браниоце за време борбе на грудобрану. На исти начин штетна су и сва надвишавања венца како на грудобрану тако и у унутрашњости шанца; она ће свагда привлачити на себе метке противничке, и овај ће свагда да позна намеру, која се с тим хоће, па ће према томе и своје мере да удеси. У овом смотрењу су непрактична и саужавања ровских капоњера са унутрашњошћу шанца, кад им кровови преузимају венац грудобрана. Налазели се таква надвишавања близу испада, онда она сужавају простор при гушању на најважнијим местима; а ако се пак налазе у средини линије, онда раскидају увек целину овој.

Па и у односу на ватрену одбрану она су штетна. Осим тога још, ако су таква саужавања у свези са шупљим траверзама, редујентима итд., онда њихови кровови подају нападачу добродошло сретство, да лакше и прегледајући унутрашњост шанца, у исти продре. Сајузи одбране рова са унутрашњошћу шанца, као што их досад пољска фортификација узимаше и које је одчести **Монталамбер** пред-

ложио, немају поменутих недостатака, с чега би се ти могли врло целисходно задржати, па и онда, кад захтевају за грудобране шанчева и веће висине, но што је нормална.

Штете, које произлазе из надвишице редута и покривених шупљих зграда, због увећања нишане површине, морају се, што је више могуће, умалити. Све надвишице предлежећих заклона, које се немогу избећи, јер служе к цели, ваља на што мање свести. Овоме захтевању може се одговорити целисходним постројем предлежећег и доминуюћег профила, као и целисходним избором и комбинацијом кровног материјала, чиме ће кровови моћи остати способни за отпор, али да ипак буду што мање високи.

Због увећане сигурности погађања великог даљног оружја, постала је гласија преки саставни део шанца, кад се узме корист, што она наиме код равног пуцања жљебастих цеви умаљава гађајућу се површину спољњег нагиба грудобрана.

С тога ваља њу правити што је могуће вишу а притом гледати да буде са благим нагибом, то јест са великом основицом. Средством првога гласија маскира боље, а средством велике основице она је способнија за одпор и дасе лакше брисати. Што је досада важило правило, да ватрена линија грудобрана и гласије одстоји вертикално једна од друге 5, а и само $4\frac{1}{4}$ стопе и да се равнина гласије стави или у продужење венца или 2 стопе испод овога и паралелно са овим, то ће сад добро бити, да се одстојање обојих ватрених линија нормира на $4\frac{1}{4}$ стопе и да се гласија метне у једну равнину

са венцем. Из овога излази при нормалном профилу висина гласије $1\frac{1}{3}$ стопе.

На грудобране пуцаће се сада само са шупљим зрнима, те ће се снажном експлозијом на чврстој земљи разложити, грудобран одвалити и земља у ров срушити. Ако се ово последње оће колко толко да одклони, онда се морају да поправе дуже берме или дубљи ровови. Али почем је свака берма штетна, то ваља избегавати већу ширину од $1\frac{1}{2}$ до 2 стопе; а будући да је и дубље ровове теже правити, јер се с тим ни стране неби могле довољно стрме држати, да би с тим што је могуће већма отежавале непријатељу, да се уз њих узпужата може, то ће се задржати као максимум за дубљину рова 10 стопа, а напротив ће се за нормални профил увећати горња ширина рова од 12 до 16 стопа, на 16 до 20 стопа. Зашиљене (без дна) ровове, будући су сад још штодљивији него пре, ваља свим избегавати.

Почем је целисходно, да се продирање зрна умаћи блажиим споњим нагибом и тиме да се распрсно дејство ограничи више на дејство на горњу површину, то могу и споњи нагиби грудобрана добити услед тога већи нагиб, а биће још користније, ако се обложе са гушћим и еластичним материјалом. Може се узети, да су грудобрани на форму гласије највише способни за противстајање и да увећање нагиба захтева или ширу берму или плићи ров, ако се неће да наруши статика нормалног профила. Код ове модификације про-

фила долазимо још и до потребе, да ров начинимо ширим.

Рачун и конструкција уверавају нас, да димензије појединих делова по њиховом профилу зависе једна од друге. Тако и више уздигнута гласија, шири ров и блажији споњи нагиб захтевају и **модификацију пада венца**. Што је блажији нагиб овога с тим ће виша бити гласија, али с тим ће бити и ров шири, ако се висина гласије фиксира. По томе ће се с **највећим обзиром на најбоље брисање предтерана и предње ровске ивице, пад венца што је могуће мањим начинити**. $1\frac{6}{3}$ до $1\frac{6}{4}$ палца на стопу таман је за нормални профил; јер у првом случају може ров да достигне ширину од 18, а у другом од 20 стопа, кад се узме берма од 2 стопе, а нагибни угао од 45 степени за споњи нагиб грудобрана и гласију. Кад би се узео нагиб на стопу 1 палац, онда би се могао и ров начинити 30 до 32 стопе широк, а тим би се већ и могао да удеси за особиту одбрану.

Што се тиче **дебљине грудобрана**, ту се узимље за основ извључна употреба шупљих зрна за њихово разрушење. Услед форме, веће перкусије и бучећег движења продиру шиљаста зрна дубље по кугле. Она продиру с тим боље и експлодирају као перкусијона зрна с тим сигурније, што је правац њиховог згађања ближи управном, спрам површине што се гађа. Привидно подударање момената продера и експлозије даје повода нагађањама, као да би се могло, сасвим напрасним распрснућем перкусионих зрна, умалити продирање. Но баш кад би то

и могло бити код зрна, то би онда и сама распрела парчад већ и самим својим тежењем да продру у земљу у форми левка, причинила много веће разо-рење, него пређашња пуна и шупља зрна — тако, да се већ и због форме овог распреног дејства мора да обрати веће старање на трајање заклона.

Рушење шанчева са високим профилима, могла би артилерија нападачева већ са неким успехом одпочети на 1800 до 2000 корака из 12 Ћ-таша, а на 1600 до 1800 из 6 Ћ-таша. Оне леже близу границе дотурања жљебастих пушака и ваља их држати, докле нестигнемо, да се усечемо, и тиме одузмемо непријатељу у висини његовог нишана; оне се налазе на удаљењу, где нишана површина шанца изгледа тако велика, да је већ могуће точније управљење. Ако су у последњем смотрењу нужне још ближе позиције, онда би се оне могле само још узети на 800 до 600 корака, а од тога се већ ближе не може. Шта такве близке позиције, због свога краћег трајања, губе у скупноме ефекту, то опет надокнађава подпуно, дејство сваког појединог погодка. С тога није немогуће до наглог решења доћи одважним довозом артилерије нападачеве на ове близке позиције, на баш и без особитих губитака, само ако је даљно дејство изобилно, снажно и добро удешено и раздељено.

(Продужиће се.)

СТРОЈНА ПРАВИЛА ПРЕМА ТАКТИЦИ.

Написао М. Драгомиров.

(Продужење.)

Има још један резон, који врло радо наводе браниоци нормалнога бојнога реда као оправдање свога захтевања — да потчине масе правилима норме коју у напред сви знају а која овако гласи: „**МНОГИ ИСКУСНИ ЋЕНЕРАЛИ ГОВОРЕ У КОРИСТ БОЈНИХ РЕДОВА.**“ Истина је, било је међу бојним ђенералима некојих, који су желели норму; но ово је нарочито од туда изишло, што су они сами радили без норме и нису дакле сами искусили њенога самртнога утицаја, а међу тим видели су из сопственога искуства неу-десност која се трпи што норме нема. Но за што је неударно? И ако се погледа на ствар са стране неударности, то је нужно показати где их је више, а не у једној системи показати само незгоде, а у другој само добре стране. Сам скорашњи пример подобнога заступања норме у садашњој тактици, показује савршено ђенерао Дибих, коме се приписује мисао бивших четири основних стројева; но на шта доведоше ове норме показало је искуство, и то тако стварно, да се једва у њој наводи оправдана сенка нормина.

При овоме су бојни браниоци норме здраво ретки; има много више људи, који говоре овако: „**Ние могуће дати тачних правила о томе, како ће се расположити силе у боју. Овај распоређај мења се према броју и реду војске противничке, према моралноме стању у тренуту борбе, према карактеру рата и месности,**

према способности начелниковој и наизад према претпостављеној цели“*). Наведене речи изражавају не чије лично мњење, већ резултат погледа на ствар целокупне плејаде бојних ђенерала Наполеона I. Ласкам себи скромном надежом, да брањоци норме неће отказати тој дружини некога бојнога искуства....

Из свега реченога изводи се следеће закључење: **правила се не могу хвастати да определе бојне и путне ворме за више батаљона, по томе прво, што она кажу само норме, док међу тим, као што је речено, ворме су безконечно разновидне и не допуштају никаквих норама; друго, што за рад доброга извршења, начелник, имајући посла са многим честима, мора да утиче на њих заповестима а не командама, које су свима још из раније познате; шиљући заповест, боље је човеку све рећи шта мора чинити, него ли му у почетку заповедити да се построји у нормални ред, а по том рећи му да пређе у ред, који је удесан за извршење задатка.**

Но да би ово било још стварније, представимо себи пример где бејаше употребљавана норма, коју не сачинише у кабинету мирна штудирања, већ је узета из искуства, и при том од онога великога учитеља Наполеона. Код њега бејаше за баталионом прва стројна јединица — бригада.

*) См. Ordonnance sur le service des armées en compagnie, titre XIII.: „On ne peut guère fixer des règles précises sur la manière de disposer ses forces. Cette disposition varie en raison du nombre et de l'espèce des troupes opposées, de leur état moral au moment où l'on se trouve, de la nature de la guerre, de celle du terrain, de la capacité des chefs, et enfin de l'objet qu'on se propose.“

У боју код Аустерлица се бригадама јуришало на Парценске висине; по бригадама распоређује Мармон војску у битци код Лајпцига, и можемо још доста примера побројати, који показују да је вазда при дејствовању с већим силама била бригада маневарска тактичка јединица. Она је се стројила у две линије с резервом у оним приликама, кад је требало јуришати или овај одбити. Тип овога строја био је следећи: два батаљона у првој линији, два за њима у засебној резерви и један или два батаљона у општој резерви. Овоме треба додати још два важна начела наполеонове тактике: велике резерве и пуна удесност мењања и подржавања растављених делова, али који одговарају својим нарочитим резервама. Аустријанци гледали су и на речена начела, и на бригадни поредак, и узели су га за распоређајну норму у својој линијској учењу, но у свему осталом имају начела сасма рационална; ова су: **независност од реда нумера, у односу на распоређај батаљона у бригаду, и још заменише куманду заповестима при маневру маса већих од једнога батаљона.** Ово и друго, које није тешко појати, може служити као довољно јако средство за рад сагласија појединих начелника; но нормална норма обратила је све то ни у шта.

Рат 1859 застао је аустријску војску у оно доба, кад она не само изучила беше већ и претеривала у појмима о бригадном бојном реду у две линије с резервом и на ово се толико уздала беше да је мислила да га ваља само постројити и непријатељ ће побећи. У след овакве вере у превасходство једне

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ворме, распоређаји аустријски у томе рату сви без изузетка, имају једну општу карактерну црту — слабост бојних линија, велику резерву. Резерва се никуда не узимље здраво велика, већ свагда по мало; кад батаљон не успе опалити на непријатеља или да изврши јуришне демонстрације, онда га смењују, т. ј. терају га да помисли, е је он све учинио што је требао да је. Резултат свега овога биће, а и био је, један: савршени пораз при свакоме сусрећу. И није могло бити другачије, јер, захваљујући бригадноме строју и снази резерве, дешавају се н. пр. подобни распоређаји: у корпусу од пет бригада или 25 батаљона; од ових бригада две долазе у прву бојну а три друге у резерви; свака бригада пак строји се по норми у две линије с резервом.

У резултату добија се, да **из 25 батаљона за непосредно заузеће положаја, употребе се само четири.** А међу тим норма, која је повела ка овакоме несмислу, доиста је превасходна: она сама по себи одговара највећему броју случајности и ограђена је при маневровању савршено рационалним видом; но за ово ваља захвалити замени команде са заповешћу захваљујући томе, што по аустријскоме правилу, сваки батаљонски команданат јест доистини разредитељ бојнога реда у своме батаљону, и научен је да га незабунити то, ако н. пр. 4-ти бат. дође десно на место другог.

Ево к чему води норма при распођејима; ка овоме ће довести она и у радњи самој. Радећи по „правилима,“ није могуће ићи на јуриш, не приуговивши овај најпре ватром. Бенерао Жабо, у боју код

Палестра, (поменути рат Таљански) зашао беше за крило сардинској војсци, баш кад се ова није ни надала; али у место да тога часа бајонетом јуриша, — он, по мирној норми, изведе батерију и стане „спремати“ јуриш; но на несрећу, застраши својим метцима 3-ћи зуавски пук, који бејаше на бивуаку код Палестра: зуави се скупе, ударе на Аустријанце без и какве претходне спреме и готово уништише бригаду и заробише 5 оруђа. Ево разлике међу војском, која је по правилима „добро“ изучена за дејство, и међу другом, која не беше „правилски“ спремна, већ је знала, да је у боју све добро кад је на своме месту и у своје доба.

После овога могу ли правила узети на се задатак да изобразе војску бољим поредцима распоређаја и дејстава; ово, молимо, нек читаоц пресуди.

ОБРАЗОВАНОСТ НАРОДНА СТОИ У ТЕСНОЈ СВЕЗИ СА ЊЕГОВИМ САВРШЕНСТВОМ У УМЕТНОСТИ РАТНОЈ.

(Продужење).

Његова највећа заслуга бејаше што побољша устројство војно, и што утврди равноправност између великаша и простога народа. Он је јако волео индустрију и трговину, правио је велике и широке друмове, установио пошту и увео печатницу.

Он узе под плату швајцарску пешадију, на броју 6000 људи; ове пешачке трупе добише јаке преваге над коњицом, која бејаше главна војна у доба феудализма. До Луја XI. презирање пешадије било је

отишло тако далеко, да им никаки кавалер не хте командовати.

Тактичне еволуције скупљених сила отпочеше у овоме времену; борбе појединце тако рећи савршено ишчезоше, двобоји на коњима и турнирске борбе, које до сада бејаху само војничка упражњења, — сада изгубише своје цене.

Луи XI. умрђо је 1483, оставив велику краљевину, коју поштоваху и оближњи и удаљени народи. Италија плашећи се Франције, ступи у савез са Кастилијом и Арагоном, папа жуђаше за Лујовим пријатељством, краљеви Чешки, Угарски и Екоса бејаху му вазда на услузи, а Ђенова се понуди његовоме суверенству.

Карло VIII. беше први Француски краљ, који доби назив краља врло-хришћанскога; своју малолетност провео је под туторством старије сестре, Француске кнегиње Ане, госпође од Боже-а; ово бејаше жена великога карактера, која руковаше владом, и добавивши круни Бретањску даде Француској држави територијалнога јединства скоро таквога, какво данас постоји. За време Карловога детињства, претставници народни први пут захтеше да упражњавају радни утицај на државну управу.

Карло, ратник жељан славе, хтео је да потчини Неапољ и то му лако за руком испаде. Становници ове краљевине, по Монтењу, Русо-у и другим страним писцима војничким, — бејаху више одати науци и знањима него ли суровоме ратовању. Кнежеви Италијански одаваше се насладама земаљским и неговаху вештину суптилних пре-

пирања у место да се занимају ратовима, и да крепе своја тела уморима физичним. Али освоитељ морао је скоро оставити Италију, јер имађаше мало војске, а против њега стајаша папина снага, император Немачки, Млечани а нарочито Фердинандо Католички. принуђен да се у повратку бори и да Апенине пређе, он је са славом и успехом изборио битку код Форнуа и то са 9000 људи против 40.000.

Смрт Неустрашивога Карла, убијеног пред Нансом 1477, — бејаше савршено уништила последње утиске великих феудалних господара. Трупe Вранцуске нису имали других вођа до својих владалаца, и властела, која толиким унутрашњим борбама беше оснажила свој ратнички нагон, само је дисала за спољним ратовањем.

Луи XII, који је од лозе Валоа-Орлеанске, узе узде владе 1498 и одликовао се врлинама својим и великим преображајима, које учини у грађанској и војничкој администрацији. Он изостави солдачку торбу и даде им уредну плату, уведе строгу дисциплину и ред у војсци. Под његовом владом, појави се у Вранцуској војсци прво ручно ватрено оружје аркебизу с наслоном.

Он је такође покушавао да освоји Неапољску краљевину, али ма да његова војска беше ратнички расположена, дисциплинована и добро руковођена, — она наиђе на једнога противника — шпањурску војску и њенога вођу Фернанда од Кордове, великога војводу који тада беше уздигао ратну уметност из таме, у коју бејаше пала; он је развио употребу ватренога

оружја и својим сопственим примером створи изредне војводе.

Са Лујом XII угасише се последњи остатци феудалне монархије.

Франсоа I седе на престо 1515: његови двадесет година, његова ратничка спољашност, његов кавалерски карактер, његова врност, његове ратне склоности и друга добра својства давала су сигурнога јамства мишљењу да ће он, са тако моћном Вранцуском војском, учинити дивних освјојења и утврдити свој притисак на целу Европу. И ово би заиста и било да против њега и његове војске не стајаше цар немачки, Карло пети, шпањурски Карло I и непобедиве **Терције** шпањурске са својим гласитим војводама.

Оба речена монарка имађаху равнога права на господарење: обојица хтедоше да оснују Германску царевину; али је небо хтело да Франсоа I буде побеђен, у тренуту кад мораде одговорити мачем својим једноме шпањурскоме солдату*); ово је било у првome од она четири рата, која учини против Карла, — у борби код Павије, 24 Фебруара 1525. Краљ, роб, беше послан у Мадрит и затворен у кули Лијену, за време док се уговараше његов откуп.

Франсоа бејаше несталан и осетљив, следоваше увек своме првome покрету и не премишљаше много о својим борбама. При свем том то беше најснажнији монарк, кога је имала Вранцуска до тога доба, јер он у исто време владаше и црквом и парламентом.

*) По извесним документима то бејаше један Ом д'арм — Дијега д'Авила, по другима Жуан д'Орбијети.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Он је учинио више важних преиначења у војсци: упознавши важност пешадије у Марнњанској борби 1515, — он установи легијоне, који бејаху народни корпуси ове војске. Од његовога доба, број свакога копча бејаше се узвисио на осам људи заједно са његовим жандармима.

Под његовом владом и опет се појавише забачене уметности. Он их је заштићавао као год и науке и писменост, коју и сам са успехом обрађиваше.

Ханри II, син Франсоу I, узе скиптар 1547. Под његовом владом, Вранцуска је ратовала са Шпањурском у њеним Италијским притежањима и у Фландрији; исто тако војеваше с Инглеском, којој отчупа Калејски залив. Грађански рат отпоче између политичких и религиозних странака, које дељаху Вранцуску.

Знаменита битка код Сен-Кантена бејаше месеца Августа 1557. Ово место лежи на познатоме Монтморенсу, и ту добише Шпањури са својим вођом Емануилом Филибером, војводом од Савоје.

Уговор код Като-Камбеза, назван несрећни мир, беше закључен, и Вранцуска уступи Шпањурској 189 вароши и замака (да би осигурала притежање трију спископија и да би опет узела Сен-Кантен).

Дворани, чије држање бејаше одвише слабо под пређашном владом, добивши правилнијега изгледа, увеличаше у велико своју цену, чему се поглавито приписује умекшање обичаја. Они председаваше при двобоју коњичкоме, на празницима и турнирима. У једној овакој забави убијен је Ханри II.

(Продужиће се)